

Ю. О. Карпенко, кожна людина – індивід, наділений своїм власним ментальним лексиконом й антропонімічні уподобання різних людей не збігаються [3, 288]. Тяга до якоїсь незвичності та екзотичності призвела до того, що, за даними газет, дітей називають Гамлет, Лимон, Мадагаскар, Сервет, Шахид, Майдан.

На сучасному рівні в антропоніміці існує ряд спірних та не вирішених питань. Оскільки наука інтенсивно рухається вперед, то сподіваємось, що в недалекому майбутньому усі маловідомі досі речі відкриються для вчених.

Список використаної літератури

1. Глинський І. В. Твоє ім'я – твій друг : науково-художня книжка / І. В. Глинський. – К. : Веселка, 1985. – 238 с.
2. Желєзняк І. М. Світоглядний код слов'янської антропонімічної лексики / І. М. Желєзняк // Актуальні питання антропоніміки. – К., 2005. – С. 77 – 78.
3. Карпенко Ю. О. Динаміка українських особових імен / Ю. О. Карпенко // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Слов'янська філологія : зб. наук. пр. / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 356 – 359. – С. 285 – 289.
4. Кравченко Г. В. Динаміка українських особових імен м. Донецька у 1890 – 1990 роках : автореф. дис. канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. В. Кравченко. – Донецьк, 2000. – 19 с.
5. Кравченко О. О. Мотиваційна база індивідуальних прізвищ с. Єреміївка Роздільнянського району Одеської області / О. О. Кравченко // Філологічні студії. – Одеса, 2013. – Вип. 4. – С. 90 – 94.
6. Павлюк В. А. Мотиви номінації дитячих і шкільних прізвищ / В. А. Павлюк // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. / гол. ред. М. Є. Скиба. – Хмельницький : ХМЦНП, 2013. – Вип. 6. – С. 193 – 200.
7. Скрипник Л. Г. Власні імена людей : словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 1996. – 335 с.
8. Сулова А. В. О русских именах / А. В. Сулова, А. В. Суперанская. – Л. : Лениздат, 1991. – 220 с.
9. Чорноус О. В. Динаміка особових імен м. Кіровограда у XX столітті : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Чорноус. – К., 2011. – 20 с.

Юлія Зінчук

ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЇЖІ ТА ПИТВА В ПОЕМІ «ЕНЕЇДА» І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Основною тенденцією в сучасних дослідженнях запозичень є виявлення етимології слова, аналіз процесу фонетичної обробки слова під час входження його до іншої мови та граматичних видозмін. У нашій роботі ми аналізуємо запозичення на матеріалі «Енеїди» І. П. Котляревського, який не лише зберіг національні мовні традиції, а й їх розвинув, збагатив, надав нового звучання, пов'язав із фольклорною традицією. До проблеми вивчення творчості цього письменника в різних аспектах зверталися такі мовознавці і літературознавці, як В. С. Ващенко [2], В. С. Северін [6] та ін. Проте актуальність нашої роботи полягає в тому,

що ми розглядатимемо новий аспект цього твору, а саме лексичні запозичення, їхню семантику, процес входження, адаптації, зміну обсягу значення та спробуємо надати психолінгвістичну кваліфікацію аналізованих одиниць.

Метою роботи є виокремлення запозиченої лексики на позначення їжі й питва у творі І. П. Котляревського «Енеїда» та її семантичний, функційний і кількісний аналіз. Розглядатимемо і фразеологізми, які містять лексеми на позначення їжі і питва, визначатимемо їхню семантику, особливості вжитку в «Енеїді». Мета передбачала виконання таких завдань: 1) з'ясувати специфіку запозичень і їхні особливості в системі української мови; 2) зафіксувати в тексті «Енеїди» лексичні запозичення з англійської, німецької, латинської, грецької, тюркських мов на позначення їжі й питва; 3) прослідкувати динаміку функціонування та зміну значення запозичених лексем щодо обсягу: звуження, зміщення та розширення; 4) виокремити найчастотніші та маловживані запозичення на позначення їжі в тексті поеми «Енеїда» І. П. Котляревського; 5) виявити фразеологізми, які містять лексеми на позначення їжі чи питва; 6) провести асоціативний експеримент на основі аналізованої лексики.

Об'єктом нашого дослідження є лексика твору «Енеїда» Івана Петровича Котляревського. *Предметом* є запозичені лексеми з німецької, англійської латинської, польської, турецької, чеської мов. Ми дослідили весь текст твору «Енеїди» – 150 лексем на позначення їжі й питва. В нашій роботі зафіксовано 40 **запозичених лексем** на позначення їжі й питва, 60 асоціацій на ці лексеми, які були виявлені під час проведення асоціативного експерименту, 7 фразеологізмів з лексемами на позначення їжі й питва. *Фактичною базою* є виявлені лексичні запозичення на позначення їжі й питва. В ході нашої роботи ми використовуємо описовий, зіставний, кількісний *методи*, асоціативний експеримент, а також етимологічний аналіз слів. *Наукова новизна* роботи полягає у висвітленні напрямів нового осмислення відомих наукових понять та проаналізованого раніше матеріалу. Дістало подальший розвиток питання про запозичення на позначення їжі й питва на основі лексики твору «Енеїда» І. П. Котляревського. *Практична цінність* нашої роботи полягає в тому, що зібраний матеріал може використовуватися при читанні лекцій із сучасної української мови. Наші дослідження будуть корисними для студентів при написанні кваліфікаційних робіт. *Теоретична цінність* нашої роботи полягає у спробі дослідити запозичення на позначення їжі і питва на матеріалі поеми І. П. Котляревського «Енеїда», що дає можливість простежити активні процеси у лексиці.

Запозичення – іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила [1:358]. Внаслідок конвергентних процесів в українську мову проникли слова іншомовного походження. Дослідження мовознавців свідчать, що в складі української мови приблизно 10 – 12% запозичення. Ця кількість не є великою порівняно з іншими мовами: лексика англійської мови майже на 60% складається із слів іншомовного походження, словниковий склад японської мови містить 80% запозичень [5:246]. Скажімо, в лексичному складі корейської мови є 75% китаїзмів [3:25].

Проведемо детальне дослідження лексичних запозичень на позначення питва та їжі в творі «Енеїда» І. П. Котляревського з метою її семантичного, функційного та кількісного аналізу, схарактеризуємо найбільш уживані лексеми на позначення їжі та питва, дослідимо їхню етимологію та значення. Так, до найчастотніших запозичень уналежнюємо такі:

Брага – давньоруське запозичення з тюркських мов; пор. з *peraga* «слабке пиво, вижимки», споріднене з турецьким, татарським, башкирським *буза* – «напій з проса; пиво».

Пор. з татар. *буза* – відходи картоплі після перегонки спирту [8:5:270]. Також порівнюють з нвн. *Brühe* – «юшка» або *Bragel*– «густа каша», вестфальське *braje, brage –bägare* «смажити, відварювати» [9]. Досить імовірно також зіставлення з ірл. *Braich* – солод, кіпр. *Brag* – «тс». Брага – 1. спиртний напій різної міцності, вид пива; 2. Відходи горілчаного виробництва, яким годують худобу [10:115]: *«тут з салом галушки глтали,*

Лемішку і куліш глтали, І брагу кухликом тягли»[4:6].

Вино – (від. лат. *Vinum*та, італ. *Vino*- виноград, виноградний напій) – легкий алкогольний напій, вироблений з винограду, міцність якого набувається внаслідок спиртового бродіння свіжо віджатого виноградного соку [8:6:200].

Словацьке та слов'янське *vino*, полабське *vaine*, стсл. вино, прсл. *vino* – ранне запозичення з латинської мови, можливе через німецьке посередництво: нім. *Wein* (двн. *Win*) походить від лат. *winum*, успадкованого з індоєвропейської прамови; іє. *uoin* – «вино» походить з мови стародавніх культур середземноморських островів, Малої Азії та Кавказу III – II тис. до нашої ери; пор. з араб. *wain*– «вино», хет. *uijan*, ассір. *inu* , груз. *gvino* – «тс». Пов'язують це слово з іє. *uei* – «витися», за властивістю виноградної лози [8:6:377]: *«Та всякі водяться потрави, Які на світі тільки єсть: Пивце, винце, медок, горілка»* [4:86].

Горілка – стсл. «горелое вино», лексема вважається утвореною за зразком п. *gorzalka*; можливо, основою для виникнення слова стало скорочення певного словосполучення, вживаного на позначення горілки, типу ст. «горіле вино» або «горелая вода»; пор. з *palenavoda* – горілка, звідси «паленка» – «тс». Отже, українську лексему *горілка*, внаслідок калькування раннього нвн. порівнюють з *derbrannte Wein*, пізніше *dergebrannte Wein, Branntwein* [8: 6:566]: *«та і горілочку хлестали»* [4: 6]; *«горілку просту і калганку»*[4:10].

Деренівка – Назву данного питва пов'язують з лексемою «дерен» – «кизил (рослина і плід)», звідси і деренівка – настойка на дерені. Праслов'янське *derнь* найімовірніше пов'язане *dero* і *dьrati* – «тс», також є зіставлення *derнь* з дінд. *dharayati* – «тримає, підпирає» через тверду деревину кизилу. Науковці порівнюють дане позначення питва і з нім. *Hartriegel* – «дерен, бірючина», наявний зв'язок з дірл. *dreigen* – «дика груша, терен», що зіставляють з двн. *Dirnbaum* – дерен [8:6:38]. Український національний спиртний напій, наливка[10:301]: *«Пили сикизку, деренівку, І кримську вкусную дулівку»* [4:88].

Дулівка – цю лексему *дулівка* порівнюють із прсл. *Къdulja* , що походить від лат. *Cydonea (mala)*, що є запозиченням з грецької мови, яке означало – «яблука з Кідонії» [8:8:487]: *«Пили сикизку,деренівку, І кримську вкусную дулівку»*[4:88].

Сивуха – погано оброблений напій, і є зв'язок зі старослов'янським «сивъ» – псл. *sivъ*, спорідненим з лит. *syvas* – «світло-сірий, сивий», який відображає відтінок, колір цієї горілки [8: 6: 224]: *«Зевес тоді кружав сивуху»* [4:6]; *«А що ти робиши, н'єш сивуху»* [4:16]4 *«пили на радощах сивуху І їли сім'яну макуху»* [4:9].

Отже, ми розглянули лексичні запозичення з латинської та грецької мов, описали запозичення з англійської, німецької, тюркських мов та подали етимологічний аналіз найчастотніших лексем на позначення їжі й питва в «Енеїді» І. П. Котляревського. Розглянемо фразеологізми, представлені у творі, які містять назви на позначення їжі чи питва:

Зім'яти на кабаки – бити, карати кого-небудь [7]: *«Йому я ребра полічу, Зімну всього я на кабаку»* [4:26].

Скакати в гречку – зраджувати, бути не відданим [7] *«І до півночі там гуляли І в гречку деколи скакали»* [4:57].

Лізти у воду, не розгледівши броду – робити що-небудь без попереднього обміркування [7]: *«Не розгледівши, кажуть, броду Не лізь прожогом перший в воду»* [4:75].

Вертітись як в окропі муха – дуже швидко щось робити, бути дуже зайнятим [7]: *«Дочка Лавися чепуруха В німецькім фуркальці була, Вертілась як в окропі муха. В верцадло очі все пила»* [4:85].

Дати перцю, маку – гостро критикувати, сварити, провчати когось, завдавати кому-небудь клопоту, шмагати, бити [7]: *«Ого! Провчу я висікаку І перцю дам йому і маку»* [4:89].

Наварити киселю – заподіяти шкоди, зашкодити комусь у чомусь [7]: *«Проллю Троянську кров – Латинську, Вмішаю Турна скурвасинську, Я наварю їм киселя»* [4:89].

На локшину кришити – сікти, рубати на дрібні частинки, шматки; локшити [7]: *«На локшину вас покришу»* [4:543] та ін.

Більшість фразеологізмів містять слова на позначення їжі та питва: гречка, вода, кисіль, окріп, перець, мак, кабаки. Такі фразеологізми структурно побудовані за типом словосполучення – 40% і за типом речення – 60% та вживаються автором для підсилення стилістичної забарвленості тексту.

Для отримання поглибленішого уявлення про семантику зафіксованих лексем застосовуємо метод асоціативного експерименту. Ми представили 11 студентам-філологам спеціальності «Українська мова та література» і «Німецька мова» ряд слів (10 слів) – запозичень на позначення їжі і питва в «Енеїді» І. П. Котляревського (зілля, лемішка, путря, сивуха, брага, галушка, варенуха, сивуха, кисіль, борщ) і запропонували побудувати власний (індивідуальний) ряд асоціації на кожне слово. Аналізуючи отримані асоціації, відзначаємо, що слово *«варенуха»* викликало 7 абсолютно ідентичних асоціацій *«варити»*. Це пов'язано із розумінням дії, яка відбувається під час процесу приготування даного напою, тобто, учасники логічно підходили до ідентифікації лексем на позначення їжі чи питва. «Варити» – найбільш уживана асоціація в нашому експерименті. Слово *«зілля»* викликало різноманітну кількість асоціацій: *зело, поле, відьма* тощо. Проте серед усього ряду асоціацій ми можемо виокремити ту, яка не збігається з іншими – *«Маруся Чурай»*.

Проведений асоціативний експеримент продемонстрував, що асоціації залежать від рівня ерудиції учасника, від його психічного здоров'я, сприйняття або не сприйняття певної інформації, чесності та абсолютної прозорості викладу думок. Ми виявили зв'язки уявлень, зумовлених попереднім досвідом і завдяки яким одне уявлення, що з'являється у свідомості, викликає на основі схожості, суміжності або протилежності інше. Подальші дослідження запозичених лексем із застосуванням психолінгвістичних методів поглиблюють уявлення про актуальну семантику слова та його значеннєву динаміку.

Список використаної літератури

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: підручник / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К. : Академія, 2006. – 368 с.
2. Ващенко В. С. Лексика «Енеїди» І. П. Котляревського: показчик слововживання / В. С. Ващенко, Ф. П. Медведєв, П. О. Петрова. – Х. : вид-во Харківськ. ун-ту, 1955. – 207 с.
3. Костюк Д. В. Германізми в дійсній лексиці української мови / Д. В. Костюк // Іноземна філол. – 1971. – Вип. 23. – С. 27 – 31.
4. Котляревський І. П. «Енеїда»: худ. літератур. / І. П. Котляревський. – К.: – 1955. – 200 с.

5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2003. – 463 с.
6. Северін В. С. «Енеїда» І. П. Котляревського / В. С. Северін // Вісник. – 2011. – Вип. 11–12. – С. 164 – 165.
7. Фразеологія сучасної української мови [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://schoollib.com.ua>.

Довідкова література

1. Етимологічний словник української мови: в 6 томах / за ред. О. С. Мельничука. – К.: Наук. думка.
2. Тлумачний словник української мови / уклад.: Ковальова Т. В., Коврига Л. П. – Х. : Синтекс. – 2005. – 672 с.
3. Тлумачний словник сучасної української мови від А до Я / уклад. Загнітко А. П. – Донецьк: Бао. – 2008. – 704 с.

Євгенія Калпакчі

АБРЕВІАТУРИ В СУЧАСНИХ ЗМІ: ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Скорочення та аббревіатури як засоби мовної та писемної економії, раціоналізації мовленнєвої діяльності, оптимізації мовотворчих процесів та їх ролі у словотвірних процесах української мови вважаються **актуальною проблемою** сучасного мовознавства. У вітчизняній лінгвістиці аббревіацію досліджували в різних аспектах: фонетичні особливості аббревіатур, їхня формальна структура, причини виникнення та формування складноскорочених слів (Н. Клименко, Л. Каховська, К. Тронь, Н. Хрустик); оформлення граматичного роду абрoutворень, словозміна, участь у словотвірному процесі (Л. Бойченко [1], М. Сердюк); питання аброморфем та аброморфемних утворень (С. Климович, Н. Хрустик); аналіз вживання аббревіатур у різноманітних дискурсах – діловому (О. Мацько, Р. Микульчик [3]), публіцистичному (М. Навальна [4], Г. Шаповалова); міжмовні порівняння скорочень (М. Турчин).

Незважаючи на те, що аббревіатури вже були предметом вивчення вітчизняних лінгвістів як у попередні періоди розвитку української мови, так і на сучасному етапі, вони залишаються ще недостатньо дослідженими.

Інтерес лінгвістів до вивчення аббревіатур невинний. Він визначається, насамперед, роллю цих одиниць у визначеній комунікативній сфері (**ЗМІ**), розмаїттям їх видів і значень.

Мета нашої статті – вивчення змістового наповнення аббревіатур у сучасних ЗМІ.

Об'єкт дослідження – активні процеси сучасного українського словотворення.

Предмет спостереження – семантичні особливості аббревіатурних утворень. Перед собою ставимо **завдання**: систематизувати досліджувані лексеми з погляду їх змістового навантаження; визначити основні галузі людської діяльності, у яких активно функціонують слова, утворені аббревіатурним способом. **Фактичний матеріал нашого дослідження** – 300 аббревіатур, зафіксованих у сучасних ЗМІ.

Серед сучасних лінгвістичних досліджень вивчення особливостей функціонування мови в мас-медійній комунікації виступає на передній план: мас-медійний дискурс